

LOIOLAKO INIGOREN IDAZKIAK: BERAUEN SORRERA ETA GIROA

0. Sarrera

Loiolako Inigotaz «klitxe» eta «estereotipo» batzuk (militar hutsa, maltzurkeriaz betea e.a.) oso hedaturik daude jende askoren artean. Inigori buruzko irudi «onak» ere ba dira, jakina.

Orri hauetan ez naiz Inigoren apologia egiten hasiko, irakurle. Bere idazkietara hurbiltzeko gonbiteaz konformatzen naiz. Izan ezazu gogoan Inigo Jainko-gizona izan dela, sinesmen handiko gizona alegia eta bai-eta bere burua gutxik bezain ongi ezagutu duen gizona ere. Sinesmena da, hain zuzen, ene eritziz, Inigorengana gerturatzeko eta bere bizitza ulertzeko giltzarri.

Hogei urte nituela «ezagutu» nuen gizon hau eta orduz geroztik berarenganako mirespena eta estimazioa handiagotuz joan da, etengabe, nire barnean.

Inigoren jaiotzaren 5. mendeurrena ospatzen ari garelarik, gizon haundi hau ezagutzeko aukera paregabea dugu. Horretarako bide egokiagorik ba al dago bere lanidatziak irakurtzea baino? Agian ustegabe ederrik hartuko dugu! Irakurtzen nondik hasi galdetuko bazenit, irakurle, «Erromesaren bidea» gomendatuko nizuke. Ondoren J.I. Telletxearenarekin («Loiolako Inazio. Bakarrik eta oinez») jarraitzeko esango nizuke eta hirugarrenik «Obras completas» delakoarekin osatzeko.

Ekin lanari, irakurle, ez zara-eta damutuko!¹

¹ Ohar pare bat, irakurle:

bat, aurrean duzun artikulutxo ez da aditu batek egina, jesulagun arrunt batek baizik. Bertan jaso ditudan ideia eta eritziak bibliografian agertzen diren luburuetan aurki ditzakezu; eta

bi, Inigo izena gorde eta erabili nahi izan dut lantxo honetan Loiolako seme ospetsuak bere gaztaroan zuen izena (Inigo) gehiago maite dudalako gerokoa (Inazio) baino.

1. Idazkien zerrenda osoa

Pertsona batzuk Inigoren espiritu-bizitza «Gogoihardunak» liburura mugatu nahi izaten dute, beste idazki garrantzitsuak ere ba direla ahantziz. Hona hemen idazlanen zerrenda osoa, denetan aurki bait daiteke Inigok erakusten digun Jainkoarenganako bidearen aztarnarik.

Idazlan zenbait galdu egin dira. Eman egingo ditugu, hala ere, ezagunak bait zaizkigu. Zerrenda kronologiaren arauera osatu dugu.

- 1.1. Bere bihotz-aldaketa gertatu baino lehenago «Pedro donearen ohorean» poema bat idatzi zuen Inigok. Ez zaigu baina heldu.
- 1.2. Bihotz-berritze prozesu luzearen haseran, Loiolan zegoela (ikus «Erromesaren bidea», 11.zka.), liburu bat idazten hasi zen. Koaderno batetan Ludolfo CARTUJANoren «Kristoren bizitza» liburutik eta Jacobo VE-RAZZEKOaren «Santuen bizitza»tik pasarte batzuk jaso zituen, 300 orri inguru betetzeraino. Hau ere galdurik dago.
- 1.3. «Hirutasun Txit Santuari buruzko Tratatu». Holako liburua idazten hasi zela ba dakigu Laínez-i esker. Honen aipamena besterik ez dugu baina ezagutzen.
- 1.4. *Gogoihardunak*: jatorrizko idazketa eta, seguruenik, latinezko itzulpena ere bai prest zituen Inigok Parisen.
- 1.5. «Palestinara eginiko bidaiaren kontaketa». Galdua dago.
- 1.6. Gogoihardunetarako *Diretorio labur bi*.
- 1.7. *Taldeburuaren hautapena* eta 1541. urteko Apirilaren 21ean San Paulo elizan egindako *lehen profesioa*.
- 1.8. Ondoren *behartasunari buruzko deliberamendua* idatzi zuen.
- 1.9. *Espiritu-egunerokoa*. Ba dirudi orri hauek Inigok bere bizitzaren aldi ezberdinetan idatzi zuela, 1544. urteko otsailaren 2tik 1545.eko otsailera bitartean idatzitakoa baino iritsi ez bazaigu ere.
- 1.10. *Jesulagundiaren Burubideak (Konstituzioak)*. Lehendabiziko idatzoharrak 1541. urtekoak dira, lanik handiena 1547. eta 1550. urte bitartean burutu zuelarik. Inigok, hil arte, burubideok borobiltzen eta hobetzen jarraitu zuen.
- 1.11. *Zenbait arau*.
- 1.12. *Milaka gutun eta mandatu*. Hauetariko 7.000 gutxi gorabehera ditugu, beste asko eta asko galdutzat jo behar dugularik.
- 1.13. Eta azkenik *Erromesaren bidea* edo *Autobiografia* dugu, 1553. eta 1555. urte bitartean Inigok Gonçalves da Câmarari diktatua.

2. Zenbait ezaugarri nagusi

Inigo ez da literatura-gizona, idazle dotorea; bai, ordea, pentsalari sakona. Idaztean indar guztia ipintzen duen gizona. Eta bere testuak batzutan gogorrak egiten

bazaizkigu, bere pentsamolde trinkoak ba du gogortasun horrekin zerikusirik. Dotore ez izateaz gainera, bestetan gaizki idazten du Inigok, gramatika eta hizkuntza ez bait ditu menperatzen. Hala eta guztiz ere, nahi duena adieraziko du indarrez, kemenez. Inigoren esaldiei egiaren ikutua darie.

Inigoren barne-bizitza aberatsaren arrastorik edonon aurki liteke bere idazkietan. Hauek ba dute nolabaiteko taupada barnekoia, gizatiarra, mistikoa, Inigoren idazkera zatar eta zakarra ezkutatu-edo egiten duena.

Esan dezagun, azkenik, Inigoren idazkietan beronen espiritualitate mamitsua, gizakien ezagutza sakona eta denetan zuen zentzu praktikoa ongi isladaturik aurki ditzakegula.

3. Idazkirik garrantzitsuenak

J. Stierliren ordena jarraituko dugu puntu honetan.

3.1. *Gogoihardunak (Espiritu ejertzioak)*

Idazki hau ohar eta arau zenbaiten bilduma da. Ohar-koadernoak edo eskuliburu praktikoa dei genezake. Ez da besterik gabe irakurtzekoa, Jainko-esperientzia, hots, askatasun-esperientzia egiteko laguntza, metodoa baizik. Metodo *bat* alegia, *Inigorena*. Metodo hau erabili nahi izanez gero, esperientzia bera egin duen norbaiten laguntasuna nahitaezkoa zaio bide horretan sartu nahi duen pertsonari. Beste hitzez esanda: «Gogoihardunak» liburuak egilearentzat baino emailearentzat bildu eta orde-naturiko kontsigna praktikoa dira.

Idazki honek iturri edo sorburu bikoitza du: alde batetik, Inigori erregalatu zitzaizkion grazia mistikoak eta, bestetik, bere esperientzia, bai bere espiritu-bizitzari dagokiona bai beste gizakien gidaritzan egindakoa. Inigoren teologia ikasketek aberastu eta, aldi berean, kritikapean jarriko dute aipatutako esperientzia. Liburu honen idazketaz Inigok berak, G. da Câmaraaren bitartez, honako hau dio: «Ejertzioak ez zituela denak erabat egin. Bere ariman nabaritzen zituen gauza batzuk eta onerako zirela aurkitzen zituenak, besteen onerako ere izan zitezkeela iruditzen zitzaiola eta horrela idatzi egiten zituela» (*Erromesaren bidea*, 99.zka.).

Gogoihardunak liburuaren funtsezko materialeak Manresan aurki genezake. Parisko ikasturteek (1528-1535. bitartekoek alegia) ekarpen garrantzitsua gaineratuko diote Manresako testuari. Testu bukatua Jesulagundiaren sorreran, 1539-41. urteetan, data liteke. Liburuak, Inkisizioaren susmopean egon ondoren, eta behin baino gehiagotan egon ere, 1548. urtean Elizaren onarpen ofiziala jaso zuen.

Laburpen gisa: *Gogoihardunak* liburuak Jainkoarengana daraman bide bat erakutsi nahi digu. Hortxe jarri du Inigok bere espiritu-bizipena.

3.2. *Erromesaren bidea / Autobiografia*

Zenbait adituk *Autobiografia* deitzen diote testu honi, ia hitzez hitz idaztarazi bait zuen G. da Câmarak Inigok berari kontatu ziona. Beste aditu batzuk, ordea, *Erromesaren bidea* —«argibidea» agian— (*Der Bericht des Pilgers, Le récit du pèlerin*) nahiago dute, euskarazko azken itzulpenean ikus daitekeen bezala.

Kontakizun hauek ez genituzke egungo egunean ezagutuko Inigoren haserako lagunek behin eta berriro eskatu izan ez baliote, beren eskaeran temoso izan ez balira berena lortu arte. (Argi)*Bide* honen oinarritzko zergatia, Jainkoak Inigo nola gidatu zuen jakin nahi izatean datza. Ikus, adibidez, *Erromesaren bidea*, G. da Câmaren hitzaurrean: «Hala esaten zidan (A. Nadalek), aitak (Inigok) Lagundiari ezin egingo ziola ezertan mesede handiagorik honetan baino, eta horrela fundatuko zuela egiatan Lagundia» (13-14.or.). Horrela, bada, lagunaren eskaeraren presiopean, Inigok bere bizitza, bihotz-aldaketarekin hasi eta behin betiko Erromaratzearekin bukatzen dena alegia (1521. etik 1537. era bitartekoa) kontatu dio Luis G. da Câmarrari. (Argi)*Bidea* azkar zabaldu zen lehenengo jesulagunen artean. Borjako Frantziskok, Lagundiburu zelarik, kopia guztiak gordetzea agindu zuen eta halaxe egin zen. Hemeretzigarren mendearen amaieran Batikanoko liburutegian aurkitu zen hauetariko bat eta *Monumenta Historica* delakoan argitaratu ondoren, hizkuntza ezberdinetara itzuli eta ezagutzera eman zen. Horrela dakigu egun, jatorrizko iturritik, Inigo Jainkoak nola eraman zuen.

3.3. *Jesulagundiaren Burubideak / Konstituzioak*

Inigoren idazkietarik hauxe dugu borobilena eta denetan osatuena. Hala ere, oso jende gutxi ezagutzen du, oso gutxi aztertu da, inolako garrantzirik ez balu bezala. Harrigarria benetan, ez bait da ahanzi behar Burubide hauek milaka jesulagunen bizimodu eta bizitzak gidatu eta oraindik ere gidatzen dituztela.

Konstituzioak oinarriko araudi eratzailea eta espirituzko bidegidaria dira aldi berean. Liburu honen sorrera 1539. urteko udaldian, lehendabiziko laguntaldeak Ordena berria fundatzea erabaki eta gero, Inigok idatzitako «Bost kapituluetan» aurkitzen da. Ondoren, «Instituto Formula» gisa, puntu txiki batzutan aldaturik, 1540. urteko irailaren 27ko «Regimini Militantis Ecclesiae» bulan jasoko da. Dokumentu honetan, hain xuxen, burubide detailetsuak prestatzeko baimena eta eginkizuna ematen zien Aita Santuak Inigo eta beroren lagunei. Lanaren pisurik handiena Inigok hartu zuen bere gain, besteak, lana zela eta, barreiatuak bait zeuden oso toki ezberdinetan. Premiazko betebeharrak, alde batetik, eta Inigoren osasun makalak eta arazo zail batzuk konpontzeko erantzunkizunak, bestetik, enbarazo baino ez zioten egiten Inigori lan honetan. Besterik, baina, gertatu zen Juan de Polanco bere idazkari egin zuenean. Honen laguntzari esker, 1550.era bukatu zuen Inigok konstituzioen zirriborro osoa. Aztertu egin zuten testu hau Erromara deitutako haserako lagunek, bai-eta zenbait ohar kritiko egin ere. Horrela idazketa berria ekin zioten,

1552. etik aurrera Lagundiaren Probintzia eta elkarteetan praktikan ipini zelarik. 1558. urtean, Inigo hil eta gero hortaz, indarrean jarri ziren *Konstituzioak* 1. Batzarre Nagusiaren aginduz. Hamar zati dituzte: Gizonari, Jesulagundira sartzen denetik, eman behar zaion espiritu eta zientzia heziketatik hasi jesulagun bihurtu eta lanera bidalia izateraino (1-7). Lagundiaz eta beronen buruaz dihardute hurrengo bi atalek (8-9), azkenean (10) Inigok Lagundiak bere burua espiritu onean nola gordeko azaltzen duelarik. Sarrera moduan «Azterketa orokorra» deritzana jarri du Inigok, Lagundira sartu nahi duen pertsona gogoan duelarik.

Azpirarra dezagun, puntu honi amaiera eman baino lehenago, honako hau: gizakien eta Jainkoaren arteko harremani buruz Inigoren ikuspegia ongi ulertu ahal izateko, gogoihardunetan aurkitzen duguna ez da nahikoa, beste idazkien osakuntza beharrezkoa da. *Konstituzioak*, esate batera, bere maisu-lana da, heldutasunera iritsitako pertsonaren emaitza; Konstituzioetan Inigoren bizipenaren fruitua aurki dezakegu, bere espiritu-bizitzarekin bat datozeinei egiten dien azken proposamena. Jesulagundiaren bizimodua eta lan egiteko era *Konstituzioek* jaso dituzte, «Jainkoarenganako bide bat» proposatuz.

3.4. *Espiritu-egunerokoa*

Inigok berak idatzia da oso osorik. Jainko-bizipena jaso eta gorde nahi izan du zintzo paperotan. Ideia eta hunkipenak pilatzen zaizkio arrapaladan. Denak batera. Arima-gertaerarik delikatuena agertzen eta deskribatzen, zehaztasun harrigarriaz, apartekoa da Inigo, idazle miresgarria.

Orri multzo honek, gutxi izan arren, dokumentu baliotsua dakarkigu.

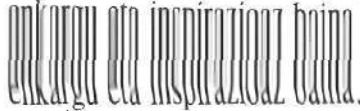
Inigok, Jainkoarengana bihurtu ondoren, bere barne-bizipenak idazteko ohitura hartu zuen. Zertarako? Alde batetik, harturiko graziaz gogoratu eta eskerronekoa izateko eta, bestetik, bere erantzunkizunaren betebeharra eskatzeko. Ezpirituzko berri hauetaz zati txikia baino ez zaigu helgu: 1544. urteko otsailaren 2tik martxoaren 12ra bitartekoa eta martxoaren 13tik hurrengo urteko otsailaren 27ra bitartekoa. Ez dakigu txiripaz ala nahita salbatu diren orriok. Lehendabiziko partean Lagundiaren elizen behartasuna da kezka nagusia: Zein behartasun, zein pobrezia moeta hautatu? Aldeko eta aurkako argudioez gainera, Inigok aste horietako bizipen mistiko aberatsak kontatzen dizkigu. Orriak aurrera doazen heinean, bizipen mistikoek gero eta toki handiagoa hartuko dute. Inigok jasoriko graziaz gehienak eukaristiari loturik daude.

Idazki honek, beraz, Inigoren mistikan oso barne eta sakon sartzeko aukera ematen digu, gizon honen alderdi ezkutua argitara ekarriz.

3.5. *Gutunak*

Hauetxek ditugu gaizkien gordetako idazkiak. Gureganaino heldu diren 7.000tarik (ikus «Monumenta Historica» delakoan argitaraturiko 12 liburuki, Inigoren eskutitz ezagun guztiak jasotzen dituztelarik) asko eta asko Inigok berak idatzirik

dira. 1547. urtetik aurrerakoak, berriz, Polancoren eskutik ateratakoak dira, Inigoren

Inigok ez du literatura-lanak idazteko asmo eta kezkarik. Mamiari lotzen zaio eta beharrezkoa dena baino ez du idazten. Korrespondentziaren zatirik handiena Lagundiari loturiko galderek osatzen dute eta bai-eta Lagundiaren zeregin apostoliko ezberdinek ere. Ba dira hauen artean espiritu-gutunak dei genezakeenak. Berauek Inigoren dotrina bizitzara begira jarrita dagoela erakusten digute eta Inigo bera arima-gidari haundi eta buruazkarra dela agertzen. Antologiarik gehienek holakoak bildu dituzte gehienbat, korrespondentziaren %5era bakarrik iristen badira ere espiritualitateari zuzenki dedikatutakoak. 1524. urtekoa da lehendabizikoa eta 1556. ekoa azkena.

Inigoren gutunen garrantziaz oharrarazteko hona hemen aipu esanguratsu pare bat:

«La visión panorámica que ofrece el campo epistolar ignaciano no conoce fronteras de naciones o clases determinadas. Lo mismo escribe a Etiopía que a la India o a Alemania. Lo mismo a un rey que a un humilde religioso. Lo mismo se tratan grandes problemas, como la reforma del clero o la reorganización de la universidad de Viena, que se recomienda mayor sobriedad en el estilo, se manda una cuenta bendita o se tranquiliza a un alma turbada.

La riqueza inmensa de fondo, la variedad de perspectivas, la abundancia de datos insospechados, dan un valor y actualidad extraordinarios a este epistolario verdaderamente plurifacético». (I. IPARRAGIRRE, *Obras completas de San Ignacio de Loyola*, 599 or.).

«... à quel point cette utilisation généralisée de la poste comme moyen d'action était alors judicieusement moderne et novatrice». (D. BERTRAND, *La politique de St. Ignace de Loyola*, 57 or.).

4. Bibliografia

Obras completas de San Ignacio de Loyola. Transcripción, introducciones y notas de Ignacio IPARRAGIRRE. BAC. Madrid 1963².

L. EGIA (itzultzailea), *Loiolako Inazio Donearen gogojardunak - Ejercicios Espirituales de San Ignacio de Loyola*. La Gran Enciclopedia Vasca. Bilbo 1970.

(Inprimategian) F. OLARIAGA (Itzultzailea), *Espiritu ejertizioak*. Mensajero. Bilbo 1990.

G. FESSARD, *La dialectique des Exercices Spirituels de Saint Ignace de Loyola* (2 lib.). Montaigne. Paris 1956 (1.lib.) eta 1966 (2.lib.).

H. RAHNER, *Ignatius von Loyola und das geschichtliche Werden seiner Frömmigkeit*. Graz-Salzburg-Wien 1947.

— Idazki bera frantzieraz: *La genèse des Exercices*. Coll. Christus 69. DDB-Bellarmin. Paris 1989. (Itzultzailea: Guy de VAUX).

- F. OLARIAGA (euskaratzailea), *Erromesaren Bidea* (Loiolako Inigoren oroitzak). Mensajero. Bilbo 1987.
- C. DALMASES, *El padre maestro Ignacio*. BAC popular. Madrid 1979.
- J.I. TELLETXEA, *Ignacio de Loyola. Solo y a pie*. Cristiandad. Madrid 1986.
— Liburu bera euskaraturik: *Loiolako Inazio. Bakarrik eta oinez*. Etor. Donostia 1987. (Itzultzailea: P. BERRONDO).
- J. STIERLI, *Ignatius von Loyola. Gott suchen in allen Dingen*. Walter-Verlag AG. Olten. 1981 / Piper. München 1987.
— Itzulpena: *Chercher Dieu en toutes choses. Vie au coeur du monde et prière ignatienne*. Le Centurion. Paris 1985. (Itzultzailea: P. EMONET).
- J. THOMAS, *Un chemin vers Dieu: les Constitutions de la Compagnie de Jésus*. Nouvelle Cité. Paris 1989.
- D. BERTRAND, *Un corps pour l'Esprit. (Essai sur l'expérience communautaire selon les Constitutions de la Compagnie de Jésus)*. Coll. Christus. Desclée de Brouwer/DDB. Paris 1974.
- D. BERTRAND, *La politique de St. Ignace de Loyola*. Cerf. Paris 1985. (Doktoradutza-lana: Inigoren gutunak sakonki azertu ondoren, analisi sozial interesgarria lortu du ikerle honek).

Oharra. Inork Jesulagundiaren sorrera-garaiko dokumenturik ikusi nahi baleza, hortxe ditu *Monumenta Historica SJ* bildumaren 100 liburuki baino gehiago.

Txema Auzmendi
Donostia

SAN IGNACIO DE LOYOLA. SUS ESCRITOS

En el quinto centenario de Iñigo de Loyola se nos ofrece una gran oportunidad para conocerle. Y no parece haber otro camino más adecuado que el de leer sus escritos. Y si se me preguntara por dónde empezar, aconsejaría leer primero «Autobiografía», luego el libro de J. I. Teletxea (*Ignacio de Loyola. Solo y a pie*) y después los escritos del mismo Santo.

SAINT IGNACE DE LOIOLA. SES ECRITS

Le cinquième centenaire d'Ignace de Loyola nous offre une occasion opportune pour mieux le connaître. Et, pour ce faire, il semble qu'il n'y ait pas de chemin plus adéquat que de lire ses écrits. Si l'on me demandait par où commencer, je conseillerais de lire en premier «Erromesaren Bidea», ensuite le livre de J. I. Teletxea: «*Ignacio de Loyola. Solo y a pie*» et enfin, les écrits du saint lui-même.